

A görög eposz története.

Irta: *Croizet M.* Fordította: *Kempf József.* I—II. kt. Budapest, 1897—98.

A magyar irodalom már régóta érezte egy görög irodalomtörténet hiányát, mely a hangyaszorgalommal folytatott philologiai vizsgálatok eredménye alapján egységes képből tárná fel előttünk a görögök szellemi alkotásait. Egy ily mű kidolgoztatására, vagy eredeti hiányában, a külföldi nagy irodalmak valamelyik kiválóbb termékének lefordítására az Akadémia volt legilletékesebb, ennek könyvkiadó-vállalata a legalkalmasabb mező. Az Akadémia végre sort is kerített erre; miután 1891—93-ban kiadta Ribbecktől *A római költészet történetét* 3 kötetben; most, a könyvkiadó-vállalat legközelebbi letelt cyclusában Croizet főntézimzett művét bocsátotta közre. Sajnos, ez se teljes, mint az előbbi; címét és tárgyát illetőleg teljes, a mennyiben mindkettő kimeríti felölelt tárgyát, amaz a római költészet, ez a görög eposz történetét, de annyiban mindkettő csonka, hogy amaz mellőzi a próza-irodalmat (történelem, bölcsész, jog stb.), emez pedig a nagy görög irodalomnak aránytalanul nagyobb részét, abból úgyszólván csak egy cikkelyt nyújt. No, de reméljük, hogy alkalmilag a még hátralevő részletek pótlásáról is gondoskodni fog az Akadémia, illetőleg e mű további köteteit is lefordíttatja, mert e két kötet csak első részlete egy nagyobb szabású görög irodalomtörténetnek, a mint erről az előszóból s a mű más helyeiről is meggyőződhetünk. E nélkül az előszó és bevezetés nem fog arányban állni az utána jövő részlettel, mert mindkettő teljes görög irodalomtörténethez van írva.

Croizet műve nemcsak a szoros értelemben vett szakkörök, hanem általában a művelt közönség számára készült; egyesíti magában a philologiai és aesthetikai előadásmódot; kellő philologiai kritikával és bibliographiai apparatussal dolgozik, de nem vész el ezekben, hanem ezeket csak eszköznek tekinti a mű megértéséhez, a mű lényegébe, szellemébe való behatoláshoz. „Czélja — mint az előszóban mondja — összegyűjteni és összefoglalni egy egységes egészet alkotó, eléggé terjedelmes, könnyen olvasható és könnyűszerrel útbaigazító munkában ama főbb tények és alapvető eszmék láncolatát, a melyeket a philologiai kutatások a klasszikai görög irodalom keretében napfényre hoztak; feltűntetni a görög szellemet, a mint az irodalmi műfajok alkotásaiban saját törvényeit követve nyilatkozik és megalakul; bemutatni minden kérdésre vonatkozólag ama végkövetkeztetéseket, a melyek, véleményünk szerint, a leghelyesebbek“. E czélt a szerző német alapossággal, tudományossággal s francia, világos, könnyed, szabatos előadással valósítja meg; műve mind a két nagy nemzet írói és tudósi kvalitásait egyesíti: a németek szorgalma, rengeteg terjedelmű és mélyen járó philologiai

és kritikai munkálkodása nyújtotta hozzá az alapot, (a bibliographia $\frac{9}{10}$ -ed része német szerzőkre vonatkozik), s egy francia tiszta és világos gondolkodása foglalta ezeket elegáns, könnyen érthető előadásba össze, úgy, hogy e mű kiválasztását és lefordíttatását szerencsés gondolatnak kell tartanunk.

A mű főtárgyai Homeros és Hesiodos. Igazán szükség volt már arra, hogy a homerosi kérdés állásáról a nem-szakemberek is, kik hallottak felőle valamit, tájékoztassanak. Croizet műve e tisztet remekül betölti. Az *előszó* a görög irodalomtörténetírás fokozatos fejlődéséről és mai állásáról szól, a *bevezetés* a görög fajt és szellemét s nyelvét ismerteti, s a görög irodalom egyes korszakait jellemzi. Ezután jön a tulajdonképeni tárgyalás 13 fejezetben: I. Az óskorszak. II. Az Ilias, a költemény kritikai elemzése. III. Az Ilias megalakulása. IV. Szellem és művészet az Iliasban. V. Az Odysseia, a költemény elemzése. VI. Az Odysseia megalakulása. VII. Szellem és művészet az Odysseiában. VIII. Homeros és a Homeridák. IX. A cyclikus költészet. X. A hesiodosi költészet előzményei. XI. A Munkák és Napok és a gyakorlati költészet. XII. A Theogonia és a genealogikus költészet. XIII. Az epikai korszak vége. Az I. kötet terjedelme XLVIII+352 lap, a II. köteté 429 lap.

A mű fordítása egészen véve jó, gondra, szorgalomra és ízlésre vall, de itt-ott kissé homályos és nehézkes, kissé francziás, s írásmódja nem mindig egyöntetű. Vannak mondatok, habár csak elvéve, a hol csak ügygyel-bajjal tudjuk az értelmet kivenni; tekintve a mű világos, szabatos előadását, mi az ilyen helyeken inkább vagyunk hajlandók a fordítót, mint az írók okolni. Másutt meg, szintén csak elvéve, francziás fordulatokra bukkanunk, olyanokra, a melyeket egy magyar író nem úgy írna, nem úgy fejezne ki; e helyeken nem ártott volna az eredeti színezetéből, himporából valamivel többet letörölni, hogy a mű úgy olvastatta volna magát, mint eredeti magyar munka. Egy gondos magyar író például, ha olykor végszükségben használja is, de nem mondja tizszer-hússzor: *bír valamivel* (I. kötet XXIII., 23., 43., 55., 89., 205., 215., 237., 244., 261., 268., 286. l.), vagy éppen: *bír valamit* (I. 245., II. 97.); nem mondaná: „L. két emlékirata a következő közös cím alá kerültek“ (I. 249.), „Az ütközet pompásan van megírva, mely a homerosi költés egyik legszebb példányképe“ (I. 197.), „Nekik még jól kellvén nevéket sem ismerte“ (I. 246.); nem mondana ily *gallicismusokat*: „Az érzelem finomságában áll az, a miben ez a költő nagy mester“ (II. 42.), „És ez az valóban, mely csakugyan legjobban kiviláglik“ (II. 43.), „A szavakkal való visszaélés *egy nemére* találunk“ (II. 15., továbbá: II. 52., II. 89., II. 90.). Némi feledékenységre vagy gondatlanságra mutat a fordító részéről, hogy többes alanyhoz egyes állítmányt illeszt (I. 214. és I. 235.), valamint az idegen szóknak hol latinos, hol magyaros írása; előfordul nála, olykor *ugyanazon a lapon*:

epos és eposz, classicus, classikus és klasszikai, plasztikai és plasticus, héros és hérosz, archaistikus és archaisticus, epikus és lyricus, Hekuba és Hekabe, Helena és Helene, Eumaios és Eumaeos; végül erre vall a sok sajtóhiba is, jóval több, mint a mennyit a II. kötet végén kimutat. Nem egyöntetűek bibliographiai idézetei sem; a német munkáknál a kötetet s lapszámot hol magyarul, hol francziául jelzi; hol Göttingát, hol Göttingent, hol Heidelbergát, hol Tübingent ír. Még a magyar szók írásában se következetes; előfordul nála *erővel teljes*, *erővel való teljesség* mellett *erőteltesség* is. Fénelon *Télémaque*-jánál megemlíti a jegyzetben, hogy a Zoltán János fordításában 1783-ban magyarul is megjelent, holott, ha már szükségesnek látta ezt felhozni, inkább *Haller László* fordítását idézhette volna, a mely jóval hamarabb 1755-ben jelent meg, s 20 év alatt *négy* kiadást ért.

R. L.

KÜLÖNFÉLÉK.

E. Kovács Gyula.

Színész és költő volt s mindkettő a szó legnemesebb és legidealisabb értelmében. E tulajdonok és csodálatos halála együtt méltók arra a nagyszerű részvételre, melyet halála országszerte keltett. De sehol sem okozhatott halála nagyobb veszteséget, mint Kolozsvárt, mely a haza nagyobbik részéről ide bejött színésznek és férfiúnak igazi hazája lett; és sehol sem kell, hogy emléke megörökítésére inkább megtegye a közönség a maga hazafiúi kötelességét, mint itt. E. Kovács 1839. febr. 14 én Gebén született (Szathmár m.), mint Kovács Mihály, nagy-dobosi ref. lelkész fia. Szathmáron és Debreczenben tanult, hol a színház és különösen Egressy Gábor játéka oly hatással voltak rá, hogy a különben kitűnő tanuló elhatározta, hogy színész és költő lesz. Szökve ment el a szülei háztól s 1856. aug. 17-én lépett fel először Lángh Boldizsár társulatánál. Ezóta szülei haragja, anyja bánata daczára megmaradt e pályán, melyen rövid idő alatt a legelső köztü küzdötte fel magát. Először 1862-ben lett a pesti nemzeti színház tagja, honnan becsvágya méltó kielégítése végett 1865 ben Kolozsvárra jött s azóta ez lett igazi hazája, hol azonnal a közönség szeretett és csodált kedvence lett. 1869-ben ugyan egy évre újra Pestre szerződött; de nem találván óhajtott méltánylásra, 1870-ben újra Kolozsvárra tért vissza s egyfolytában 1878-ig volt itt színházunk büszkesége. A mondott évben b. Podmaniczky megint Pestre hívta meg, hol ez alkalommal 1882-ig maradt, midőn újra Kolozsvárra tért meg s azóta állandóan színházunk legelső tagja volt és maradt. Mint színészt különösen azt jellemezte, hogy rajongott a nagy, kiváló hősi jellemekért;